

LOGICA CONTROLULUI SOCIAL*

ALEXANDRU TEODORESCU

Pentru a contrabalansa accentul majoritar pus până acum pe abordările centrate pe aspectul juridic al controlului social, această lucrare este focalizată în special pe rolul normelor și practicilor informale în susținerea ordinii sociale a societăților moderne. Astfel este emisă ipoteza că logica controlului social este bazată pe normele informale ce guvernează relațiile interpersonale. Controlul social este determinat și servește la menținerea modurilor de viață și a practicilor sociale ale grupurilor respective. Variaza de la o societate la alta și de la o cultură la alta, în concordanță cu modurile dominante ale relațiilor sociale.

Regulile juridice, legale, reprezintă doar una dintre modalitățile ce sunt folosite în ghidarea răspunsurilor la violările normative. Normele informale bazate pe noțiunile simțului comun asupra moralității determină în mod uzual atât definirea de către oameni a actelor ca fiind greșite din punct de vedere moral, cât și modul în care le răspund, precum și faptul dacă vor apela la agențiile oficiale de control social. Drept consecință, marea majoritate a disputelor, conflictelor, altercațiilor și crimelor rămân la nivelul rețelelor informale interpersonale și nu ajung niciodată în sfera de acțiune a instituțiilor formale.

Cea mai răspândită abordare a studiului controlului social exagerează rolul legii și al sancțiunilor penale. Răspunsurile orientate spre pedepsire sunt însă doar un stil de reacție la violările de norme. Una dintre caracteristicile importante ale controlului social este varietatea modurilor în care poate fi exercitat.

O altă deficiență a abordărilor centrate pe rolul statului este negarea importanței pe care o au preferințele părții afectate în direcționarea răspunsurilor sistemelor oficiale. Cele mai multe sisteme de control social formal sunt sisteme reactive ce depind de cetățeni pentru a descoperi și instrumenta cazurile. Cu toate că autoritatea politică stabilește tipurile de acțiuni ce sunt considerate ilegale, legile sunt inactive până când victimele nu cer dreptate. În mod similar, nu psihiatrii sunt cei care își caută cazurile în cadrul comunității, ci răspund la cererile indivizilor ce își folosesc propriile lor definiții pentru a hotărî când au nevoie, ei sau apropiații lor, de ajutor psihiatric.

* Allan V. Horwitz *The Logic Of Social Control*, Plenum Press, New York and London, 1990.

Accentuarea importanței controlului social informal în societatea modernă nu implică negarea rolului controlului social statal. Amenințarea, explicită sau implicită, a folosirii legii pentru rezolvarea disputelor stă în spatele multor reglementări informale.

În plus, chiar dacă legea poate să nu reglementeze în mod direct multe cazuri în societățile moderne, ea are totuși o importantă prezență simbolică. Cazurile rezolvate de către sistemul formal trasează granițele comportamentului acceptabil sau inacceptabil, având o influență normativă esențială.

Legea și alte forme ale controlului social formal penetrează, din ce în ce mai mult, legăturile relaționale și instituționale. Forumurile private (familii, școli, cluburi, cercurile de afaceri) ce erau imune în trecut la influența legii, sunt acum subiectul unui control legal din ce în ce mai accentuat. Oamenii sunt mai dispuși ca niciodată să apeleze la lege pentru a-și realiza scopurile.

Acestea sunt aspecte de care orice teorie a controlului social trebuie să țină seama, însă centrarea dominantă pe lege și pe sistemele guvernamentale de control social și acordarea unei poziții periferice formelor extralegale de tratare a disputelor în studiul controlului social este nejustificată. Formele private de reglementare încă prevalează în majoritatea situațiilor de dispută. Majoritatea conflictelor sunt ignorate sau tolerate, altele sunt rezolvate prin negociere între părți.

Chiar și mica parte a cazurilor ce ajung în sistemul formal sunt rezolvate mai degrabă prin negocieri informale decât prin decizii impuse.

Cu toate că sistemele formale de control social dețin o poziție critică în viața societăților moderne, ele nu pot fi înțelese în afara normelor și sistemelor de control informal ce își păstrează importanța în lumea contemporană.

Concepția adoptată în această lucrare este una normativă, care definește controlul social drept încercarea specifică făcută, în scopul de a influența devianța și conformitatea. Pentru concepția normativă central este comportamentul deviant, ce reprezintă orice acțiune ce este văzută ca indezirabilă dintr-un punct de vedere normativ.

Controlul social este comportamentul ce rezultă pentru a răspunde la violarea normativă. Însă nici un act nu este inerent deviant, această calitate provenind din contextul social al acțiunii.

Explicația controlului social propusă de Horwitz este una de tip structural, luând în considerare contextele relațiilor ce îi leagă pe oameni în anumite momente și spații sociale, controlul social variind în dimensiunile spațiului social.

Lucrarea este centrată pe trei aspecte ale controlului social: *stilul, forma și eficacitatea*. Stilul se referă la tipurile de răspuns determinate de violările normative, forma la mecanismele pe care oamenii le folosesc pentru a răspunde la devianță, iar eficacitatea se referă la măsura în care acțiunile de control social ating scopurile controlorilor.

1. STILURILE DE CONTROL SOCIAL

Tipul de răspuns pe care îl activează oamenii ca reacție la devianță depinde de felul în care ei caracterizează tipul de prejudiciu ce a avut loc, cine l-a produs și poartă responsabilitatea pentru acesta, de scopul acțiunii de control social și de natura sancțiunilor. Interacțiunea dintre aceste variabile creează o mare varietate de stiluri potențiale de control social. Dar o bună clasificare constă în următoarea grupare:

Elemente ale principalelor stiluri de control social	Penal	Compensator	Conciliator	Terapeutic
Prejudiciu	Valoare	Material	Relațional	Personalitate
Responsabilitate	Individuală	Grup	Împărțită	—
Scop	Retribuție	Reglementare	Reconciliere	Normalizare
Soluție	Pedepsire	Plată	Negociere	Tratament

1.1. STILUL PENAL

Controlul social penal este considerat un stil paradigmatic, fiind deseori echivalent cu însăși noțiunea de control social. Obiectivul principal al stilului penal este de a aplica o pedeapsă sau de a determina o altă consecință neplăcută celor ce au comis acte blamabile. Acest stil pune un puternic accent pe morală și caută să pedepsească pe cei ce au încălcat unele standarde de comportament legale sau extralegale. Stilul penal consideră drept elemente definiții intenția violatorilor și posibilitatea de a alege o altă cale decât încălcarea normei, fiind astfel orientat mai mult către acțiunea violatorilor de norme decât către compensarea prejudiciului adus victimei.

Stilul penal variază după mai multe dimensiuni ale spațiului social. Este direct relaționat cu creșterea distanței relaționale, cu existența legăturilor slabe între disputanți, cu gradul de inegalitate între aceștia, cu deficitul de legături încrucișate între membrii grupului social. Este favorizat, de asemenea, când disputele au loc între membrii unor grupuri sociale diferite și când gradul de individualizare este crescut. Prezența organizațiilor nu este însă favorabilă activării acestui stil de control social.

1.2. STILUL COMPENSATOR

Stilul compensator implică plata de către agresor a unei compensații către victimă. Agresorii sunt obligați să compenseze victimele pentru prejudicii sau daunele pe care le-au suferit. Odată restituția făcută, conflictul este considerat rezolvat.

Spre deosebire de stilul penal, elementele de intenție și răspundere au o mai mică importanță pentru stilul compensator. Deoarece prejudiciul mai degrabă decât vina, este esențial pentru atribuirea responsabilității, în stilul compensator, acesta este mai puțin orientat spre morală decât cel penal. Problema fundamentală nu este cine este responsabil pentru un anumit prejudiciu, ci cine va plăti pentru acesta.

Stilul compensator este favorizat când distanța socială este intermediară, când o parte de rang superior ierarhic agresează una de rang inferior și în cazul organizațiilor impersonale.

Dacă compensația va continua să se extindă, atunci importanța responsabilității individuale, odată cu morala colectivă, va diminua corespunzător.

Când disputanții aparțin unui grup caracterizat prin legături strânse, conformitate și armonie, scuzele ce indică regretul pentru prejudiciul produs și bunăvoința pentru a restaura relațiile pozitive sunt aspecte centrale ale compensației. Între indivizi izolați plata prejudiciului în sine este aspectul cel mai important. Victimele sunt mai puțin interesate în primirea scuzelor, deoarece nu există legături relaționale implicate care să necesite reparații.

Stilul compensator are atât avantaje cât și dezavantaje. Furnizează despăgubiri eficiente pentru victime, servește la evitarea menținerii resentimentelor în cadrul comunităților și asigură că agresorii nu vor fi supuși răzbunării sau stigmatizării. Pe de altă parte, deoarece stilul compensator nu este un stil moralist al controlului social, poate slăbi sistemul normativ al grupurilor sociale. Agresorii care au cauzat prejudiciul intenționat sau neintenționat sunt tratați în același mod. Dacă avantajele stilului compensator depășesc dezavantajele depinde de anumiți factori, printre care: natura prejudiciului suferit, relațiile dintre părțile implicate și sistemul moral al societății în cauză.

1.3. STILUL CONCILIATOR

Concilierea reprezintă al treilea tip ideal de control social. Părțile implicate în conciliere caută împreună sau cu ajutorul unui terț, o soluție negociabilă mutual agreată, fără implicarea sancțiunilor coercitive. Stilul conciliator este centrat pe relațiile dintre părți mai degrabă decât pe acțiunile indivizilor devianți. Scopul său principal este să reconcilieze părțile aflate în conflict, fără să-și propună identificarea elementului deviant. Disputanții nu sunt semnalati ca agresori sau victime, ci responsabilitatea este împărțită de bunăvoie sau nu este impusă nici o responsabilitate. Deoarece în ambele părți ale acțiunii conciliatorii trebuie să se pună de acord cu rezultatul, concilierea este un stil persuasiv al controlului social.

Concilierea are loc în spații sociale diferite de cele ale controlului penal și compensator, ia naștere între părți aflate la o distanță relațională mai mică decât în cazul compensației sau al pedepsirii. Concilierea este mai comună între rudele apropiate, prieteni, vecini, membrii familiei. În aceste situații, compensația este prea impersonală pentru a rezolva disputele, pe când pedepsirea ar amenința continuitatea relațiilor.

Concilierea este descurajată odată cu creșterea individualizării, a distanței sociale și a inegalității, elemente caracteristice societăților moderne.

1.4. STILUL TERAPEUTIC

Controlul social terapeutic caută să schimbe personalitățile indivizilor ce se consideră sau sunt considerați ca fiind devianți față de starea de echilibru psihic. Scopul controlului terapeutic este să readucă pacienții la normalitate prin manipularea sistemelor simbolice. Pacienții trebuie să coopereze cu terapeuții pentru a rezolva o vindecare. Rezultatul intenționat nu este îndreptat contra unui adversar, către îndeplinirea unei obligații sau îndreptarea unei legături, relații deteriorate, ci este direcționat către o schimbare în bine a unei personalități alterate.

Terapia este un stil distinct al controlului social. Indivizii nu sunt făcuți responsabili pentru acțiunile lor, iar controlorii nu emit judecăți morale. Cel afectat nu suportă nici o responsabilitate deoarece intenția și capacitatea de a acționa liber este deteriorată. Ei sunt văzuți ca posedați de simptome în afara controlului lor, ceea ce îi face să fie mai degrabă victime decât agenții comportamentului lor.

Terapia este activată pentru a rezolva probleme ce apar în situația distanțelor relaționale mici. Este singurul stil în care se observă o frecvență mai mare a implicării femeilor, acestea fiind de altfel excluse din instituțiile sociale centrale, inclusiv instituțiile de control social.

2. FORMELE CONTROLULUI SOCIAL

Confrunțați cu situații conflictuale, dispuștii pot alege diferite căi de rezolvare: să nu facă absolut nimic, să se răzbune ei înșiși, să negocieze cu cealaltă parte sau să-și prezinte plângerile către agenți ai controlului social, ce pot fi informal sau special concepuți pentru aceasta. Stilul și forma controlului social sunt două dimensiuni separate ale acțiunilor de control. Fiecare stil poate proceda prin inacțiune, apel la rețelele extralegale sau prin mobilizarea agenților oficiali de control social. Inacțiunea include toleranța, evitarea și părăsirea conflictului. Când victimele trec de la inacțiune la răspunsuri active, acestea pot fi clasificate în eforturi unilaterale de sancționare, negociere bilaterală, intervenție trilaterală a unei terțe părți autoritare ce poate impune soluțiile.

2.1. INACȚIUNEA

Inacțiunea cuprinde toleranța, evitarea și părăsirea situației conflictuale.

2.1.1. Toleranța. Două condiții sunt definitorii pentru toleranță: perceperea comportamentului vizat ca fiind deviant și absența oricărei acțiuni în scopul sancționării devianților.

Distanța socială dintre victime și agresori este un bun predictor pentru gradul de toleranță față de o posibilă acțiune deviantă. Nu caracteristicile în sine

ale părților, ci relațiile dintre ele dau seama despre gradul toleranței față de devianță, astfel încât aceasta variază invers proporțional cu distanța relațională dintre victime și agresori.

Alt predictor este *ierarhia*: controlul social este mai intens când agresorii cu status mai scăzut își victimizează superiorii, și invers. Pentru devianța dintre cei cu status scăzut toleranța este mare, iar pentru agresiunile dintre persoane cu un status înalt toleranța este mică.

Sexul este o importantă variabilă ce intervine în determinarea toleranței. Pentru femei, comportamentul implică supunere, resemnare, reținere, modestie și pasivitate, iar pentru bărbați sunt subînțelese dominanța, tăria și independența. Pentru ambele sexe, comportamentele ce violează așteptările de sex-rol vor conduce la aplicarea de sancțiuni.

Pentru devianța feminină gradul de toleranță este determinat de gradul de extindere a controlului social informal asupra femeii. Când acest control este puternic, toleranța pentru devianța feminină este mai mare. Când femeia nu este subiectul controlului masculin, atunci și toleranța este mai mică.

Toleranța față de bărbații ce victimizează femeile este uneori foarte mare (de exemplu violarea propriei soții), dar nu este nelimitată. Devianța masculină contra femeii este tolerată numai când este exercitată față de femeia ce este dependentă agresorului sau se află în alte statusuri marginale.

Devianța între femei, similar celei dintre marginali sau persoane cu status scăzut, este puternic tolerată. Această devianță nu amenință instituțiile sociale centrale sau controlul masculin. Reacția la homosexualitatea feminină este ilustrativă în acest sens: față de cea masculină a beneficiat în mod tradițional de o mai mare toleranță.

Organizația este un al patrulea predictor pentru toleranță. Se pare că există mai multă toleranță, față de devianța direcționată împotriva organizațiilor, probabil datorită faptului că acestea sunt privite ca fiind capabile să absoarbă devianța. Crimele împotriva guvernului sunt, de asemenea, deseori văzute ca fiind minore. Evaziunea fiscală sau încălcarea reglementărilor comerciale sunt văzute cu toleranță sau simpatie chiar.

2.1.2. Evitarea. Evitarea apare deseori ca o categorie reziduală a controlului social, când alte forme sunt nesatisfăcătoare.

Un spațiu social în care evitarea este des întâlnită este reprezentat de relațiile dintre vecini în comunitățile contemporane. Vecinii nu pot părăsi situația conflictuală și nici nu sunt dispuși să-și deterioreze relațiile pe termen lung mobilizând controlul terților. Când relația socială dintre vecini este una în care atât părăsirea situației, cât și invocarea autorității este dificilă evitarea este preferabilă.

Cum viața modernă devine din ce în ce mai mult bazată pe legături tranziente și impersonale, evitarea va crește corespunzător, ca o formă proeminentă de a reacționa la dispute și devianță.

2.1.3. Părăsirea situației. În anumite circumstanțe, părăsirea devine cea mai ușoară cale de a face față situației conflictuale. Lipsa dependenței față de cealaltă parte, adăugată la existența posibilității de mutare rapidă dintr-un loc în altul, va conduce mai degrabă la părăsire decât la toleranță sau evitare. În general, legături fluide și impersonale promovează comportamentul de părăsire.

2.2. CONTROLUL SOCIAL UNILATERAL

În contrast cu precedentele forme ale inacțiunii controlul social unilateral indică apariția unui răspuns agresiv, de confruntare. În răspunsurile unilaterale partea agresată cere o compensare fizică, financiară sau simbolică de la agresor. Dacă aceste cereri nu sunt satisfăcute victima trece la acțiuni agresive. Controlul social unilateral ia deseori forma răzbunării, care este o formă de schimb reciproc de sancțiuni. Spre deosebire de controlul social bilateral sau trilateral, controlul unilateral nu implică negociere sau apelul la terțe părți. Caracteristica sa distinctivă este „atacul” uneia din părți de către cealaltă, fără invocarea celeilalte părți sau a terților.

Autoajutorul unilateral este o acțiune inerent riscantă. Toate grupurile trebuie să sancționeze reacțiile unilaterale, deoarece acestea au potențialul de a conduce la formarea ciclurilor recurente de răzbunare și represalii. În plus, persoanele care reacționează unilateral la devianță riscă represalii nu numai împotriva lor, ci și a grupurilor de apartenență.

Una dintre condițiile promovării controlului social unilateral este indisponibilitatea agenților formali de control. Astfel, controlul social unilateral este relaționat cu absența sau slăbiciunea (reală sau percepută astfel) terțelor părți ale controlului. În plus, lipsa legăturilor încrucișate (reciproce) dintre disputanți favorizează apariția controlului unilateral.

2.3. CONTROLUL SOCIAL BILATERAL

În controlul social bilateral partea prejudiciată își prezintă cererea pentru reparații direct agresorului. În unele cazuri controlul bilateral are loc numai între cele două părți; în altele mediatorii prezintă soluții neobligatorii pe care părțile din conflict le pot accepta sau respinge.

Prezența organizațiilor și a avocaților în viața societăților moderne creează condiții pentru controlul social bilateral, facilitând negocierea care altfel nu ar mai fi prezentă în aceste societăți caracterizate de relații impersonale, conflicte normative și împuținarea legăturilor reciproce.

Datorită marelui număr de organizații și avocați din societățile moderne controlul social bilateral este mult mai des prezent decât ne-am fi așteptat dacă s-ar fi luat în considerație doar caracteristicile societale sau ale disputanților.

2.4. CONTROLUL SOCIAL TRILATERAL

Intervenția terțelor părți marchează o transformare critică în natura controlului social: judecătorii impun soluții coercitive disputanților, fără să țină seama de dorințele lor.

Emergența, mobilizarea și reacția instituțiilor legale depind de disponibilitatea și viabilitatea alternativelor informale de control social. Instituțiile trilaterale emerg atunci când controlul informal este slab sau indisponibil; oamenii recurg la lege când alte alternative nu sunt viabile. Majoritatea formelor de control social trilateral sunt reactive la dorințele reclamanților. Oamenii ce se simt nedreptățiți și prejudiciați trebuie să definească acest prejudiciu într-un mod relevant din punct de vedere legal și să invoce autoritatea legală.

Există o asociere inerentă între controlul social trilateral și distanța socială. Autoritatea trilaterală capătă din ce în ce mai multă importanță o dată cu creșterea distanței relaționale în grupuri și este invocată în conflictele dintre oamenii ce au puține legături sociale în comun. Spre deosebire de aceștia, intimitii rareori fac apel la autoritatea terței părți, rezolvându-și conflictele prin mijloace mai puțin formale. Intruziunea unei terțe părți formale într-o dispută este un semn că intimitatea a dispărut. Cum societatea modernă devine din ce în ce mai caracterizată de relații dintre indivizi aflați la distanțe sociale crescânde și cum legăturile de familie, ce erau în trecut inviolabile, sunt rupte din ce în ce mai ușor, legea va deveni mijlocul predominant de rezolvare a conflictelor.

Relația dintre controlul trilateral și statusul social este mai complexă. Oamenii cu status scăzut fac apel la lege mai des pentru rezolvarea problemelor interpersonale, legea putând deveni o resursă valoroasă pentru persoanele dependente (cum ar fi soțiile maltratate), ce pot exercita astfel un control asupra părților dominante. Persoanele cu un status mai înalt, din contră, evită utilizarea controlului trilateral pentru disputele interpersonale, dar apelează des la el pentru rezolvarea conflictelor legate de proprietate. Creșterea statusului și a abilității de a se organiza a persoanelor dominate, cum ar fi femeile, minoritățile rasiale, handicapatii sau copiii, impun o mai mare folosire a legii pentru a rezolva conflictele ce până acum erau rezolvate informal, de obicei în dezavantajul părții cu status scăzut.

Poziția unui caz în spațiu social influențează discernământul agenților oficiali ai controlului social trilateral. Reacția dominantă a majorității agenților de control formal este să negocieze și să medieze soluțiile mai degrabă decât să treacă la reacții penale. O altă idee subliniată de Horwitz este aceea că preferința cetățeanului reclamat este un determinant predominant al reacției formale. Anumiți factori sociali, cum ar fi distanța relațională, prezența controlului informal și respectabilitatea victimelor și a agresorilor, afectează în mod special reacția legală. Principala preocupare a poliției este să păstreze ordinea în cadrul contextului situațional; a procurorilor și avocaților să rezolve cazurile în cadrul contextului organizațional; iar a judecătorilor și juraților să aplice regulile legale. Aceste scopuri diferite conduc la faptul că diferiți factori vor fi impor-

tanți pentru fiecare stadiu: poliția este foarte receptivă la preferințele victimelor, în timp ce avocații sunt centrați pe acele aspecte ale cazurilor ce pot produce dovezi puternice și aranjamente negociate.

Judecătorii și jurații care sunt apropiați ca distanță socială cu victimele și agresorii sunt sensibili la caracteristicile sociale ale acestora. Structura birocratică a sistemelor legale moderne reduce, dar nu elimină, impactul caracteristicilor sociale asupra sentințelor date cazurilor.

3. EFICACITATEA CONTROLULUI SOCIAL

Controlul social este eficace în măsura în care acțiunile agenților de control modifică comportamentul potențialilor devianți, dar și a devianților. Și în analiza eficacității, Horwitz pune accentul pe importanța relațiilor informale, ca o contrabalansare a abordărilor specifice teoriei descurajării și a etichetării, care sunt centrate pe latura formală a controlului social. Autorul consideră că o teorie adecvată trebuie să cuprindă ambele laturi.

Un prim aspect tratat de Horwitz este eficacitatea detectării cazurilor deviante, întrucât, prin definiție, devianța implică tipurile de activități pe care oamenii încearcă să le ascundă față de agenții de control social. În plus, datorită caracteristicilor vieții moderne, agenții de control social nu au un acces imediat la cazurile de devianță. Marele număr de cazuri ce apar, vizibilitatea scăzută a comportamentului și ușurința cu care agresorii pot părăsi locul faptei fac dificilă detecția directă a devianței. Cu toate că, în teorie, controlul proactiv — cel în care agenții de control social observă direct acțiunea deviantă — furnizează cea mai directă și eficientă descoperire a cazurilor, în practică, natura activității deviante și a organizării sociale împiedică instituirea unor astfel de sisteme. Controlul proactiv poate avea loc când devianța ia naștere în grupuri strâns legate sau în locuri publice. În plus, rețelele crimei organizate, bazate pe relații multiple și fluide, sunt vulnerabile la penetrarea de către agenții de control ce acționează sub acoperire.

Datorită multiplelor piedici aflate în calea controlului proactiv, majoritatea sistemelor de control social se bazează pe metode reactive — cele în care agenții răspund la cererile și plângerile făcute de victime. Mărimea, fluiditatea și eterogenitatea grupurilor sociale fac ca majoritatea acțiunilor de control social să fie dependente de notificarea reactivă făcută de victime, observatori sau chiar de către agresori. Victimele sau observatorii actelor deviante trebuie să considere că au mai mult de câștigat decât de pierdut dacă raportează un comportament deviant. Cele mai eficiente sisteme de control social vor fi acelea care promovează congruența valorică dintre ele și cetățeni. Această congruență poate avea loc nu numai când valorile cetățenilor coincid cu cele ale controlorilor, dar și atunci când comportamentul controlorilor se schimbă.

Similar cazului controlului terapeutic, trebuie dezvoltate legături puternice și pozitive între agenții de control și agresori, dacă se dorește obținerea moti-

vației pentru schimbare. Astfel de legături sunt foarte puțin probabil să se dezvolte în cadrul sistemelor coercitive. Deoarece indivizii sunt implicați în aceste sisteme fără voia lor, ei vor tinde mai degrabă să reziste decât să coopereze. În plus, sistemele coercitive sunt puse în fața unei contradicții fundamentale în cazul reintegrării agresorilor după expirarea sancțiunii. Unul dintre scopurile sancționării este stigmatizarea agresorilor și susținerea normelor sociale, dar stigma trebuie eliminată dacă se dorește ca agresorii să fie reintegrați efectiv în comunitate.

Societățile moderne întâmpină serioase dificultăți în implementarea sistemelor eficiente de sancționare. În multe grupuri sociale recompensele obținute prin devianță sunt suficient de mari și beneficiile obținute prin conformitate suficient de mici pentru a neglija sancțiunile potențiale. Reacțiile informale la devianță deseori nu întăresc eforturile oficiale.

4. PREVENIREA DEVIANȚEI

Sistemul de control social cel mai eficient posibil ar fi acela care ar împiedica apariția oricărei forme de devianță: ar preveni apariția actelor deviante de la bun început — prevenție primară — sau, dacă acestea au avut loc, ar preveni recidivarea — prevenția secundară. Prevenția eficientă ar trebui să atace cauzele primare ale devianței, ar crește costurile îndeplinirii actelor deviante sau ar mări recompensele pentru comportamentul conformist astfel încât, potențialii devianți să nu mai comită actul deviant.

Prevenția va avea mai mult sau mai puțin succes în funcție de natura relațiilor sociale. Autorul examinează două elemente esențiale ale prevenției: 1. Agenții de control social trebuie să-și manifeste abilitatea lor de a impune sancțiuni sau de a oferi recompense; 2. Acțiunile oficiale de control trebuie să coincidă cu definițiile informale ale recompensării și sancționării.

Natura legăturilor sociale determină atât acuratețea comunicării recompenselor și sancțiunilor, cât și interpretările, percepțiile comunicărilor recepționate. Sancțiunile informale precum bârfa, făcutul de rușine, ridicularizarea și dezonoarea se atrofiază, de asemenea, în grupurile heterogene moral și în care interconexiunile sunt deficitare.

Credințele greșite cu privire la recompense și sancțiuni nu conduc în mod necesar la micșorarea eficacității sistemelor de control social. Comunicările ce măresc estimările, făcute asupra costurilor și a beneficiilor sunt mai eficiente decât cele corecte, dar aceasta numai pe termen scurt. Alt paradox al comunicării sancțiunilor în societatea modernă este acela că oamenii dispuși în a se angaja în acțiuni deviante — așa-numitele „carriere deviante” — au cele mai corecte informații despre sancțiuni.

O prevenție eficientă presupune, de asemenea, ca oamenii să fie convinși că sancțiunile vor urma imediat ce au comis actul deviant și că aceste sancțiuni vor depăși beneficiile pe care le-ar obține prin îndeplinirea actului deviant.

Atât costurile relaționale, cât și prejudiciile reputaționale sunt afectate mai mult de reacțiile rețelelor informale decât de caracteristicile sancțiunilor formale, care, în sine, au o influență mică în schimbarea comportamentului deviant. Controlul social oficial este eficace în măsura în care are consecințe negative asupra rețelelor de relații interpersonale.

Devianții sau potențialii devianți sunt influențați mai mult de „ceilalți — semnificativi” din anturajul lor intim decât de regulile formale și de agenții oficiali de control în anticiparea consecințelor acțiunilor deviante. Sancțiunile informale sunt mai puternice decât cele formale, deoarece acestea au un impact mai mare asupra reputației, atașamentului interpersonal și a identității.

Sistemele preventive de control social sunt mai eficace în cadrul grupurilor mici, caracterizate de legături strânse și omogene. Este dificilă dezvoltarea de sisteme eficace de control preventiv pentru persoanele marginale social, din clasele de jos, pentru bărbații tineri. Marea distanță socială din societățile moderne dintre controlori și controlați reprezintă un important obstacol pe care trebuie să-l depășească orice sistem eficace de control social.

Printre tendințele care s-ar putea întâlni în viitorul sistemelor de control social se află declinul controlului informal acompaniat de o expansiune a formelor de control trilateral. Numărul polițiștilor, avocaților, psihoterapeuților și al altor agenți a crescut, iar funcțiile lor sunt tot mai cuprinzătoare. Astfel, legăturile sociale fragile determină ca deseori toleranța, evitarea și părăsirea situației conflictuale să fie strategii eficiente de control social. Probabil în viitor vor fi pendulări între ralierea puternică la controlul formal și inacțiunea vizavi de comportamentul deviant.

Creșterea individualismului, declinul interdependenței și expansiunea organizațiilor prefigurează schimbări fundamentale în sistemele de control social. Pe de o parte, aceste schimbări produc o structură socială mai atomizată, asupra căreia nu se poate exercita un control social informal eficace. Lipsa unui control informal puternic ar putea produce o creștere a rolului controlului formal, oficial. Pe de altă parte, o societate compusă din indivizi izolați nu poate împărtăși consensul moral necesar pentru mobilizarea controlului social formal și susținerea sancțiunilor penale de către presiunile comunitare. Diminuarea sistemelor de control informal pot produce mai degrabă o slăbire generală a controlului social decât o creștere a importanței sistemelor de control formal.

Expansiunea terapiei, ca tehnică de control social, însoțește creșterea individualismului; deoarece nu numai numărul pacienților și al terapeuților a crescut, dar și tipurile de probleme ce se pot soluționa sunt tot mai numeroase. Eticheta de boală mintală era odată rezervată numai pentru cele mai bizare moduri de comportament; în cursul secolului al XX-lea terapia a ajuns să fie potrivită pentru o multitudine de situații ce înainte nu intrau sub incidența psihoterapeuților. Totuși, controlul social terapeutic are doar o marjă îngustă de eficacitate. Poate promova o schimbare pozitivă numai când clienții cooperează voluntar și împărtășesc sisteme valorice comune cu cele ale controlorilor. Acesta este în mod obișnuit doar cazul oamenilor ce împărtășesc orientările educaționale, de clasă

și cultură cu terapeuții. Chiar și pentru aceștia din urmă, beneficiile terapiei sunt limitate. Gratificarea psihică produsă de terapia reușită poate exacerba, încuraja izolarea ce a condus inițial la solicitarea ajutorului terapeutic. Stilurile moderne, tot mai des individuale, pot detașa pe oameni de relațiile sociale, mai degrabă decât să întărească interdependența pacienților cu intimii lor.

Expansiunea individualismului este congruentă cu posibilitatea de infiltrare în grupurile deviate. Un alt stimul în utilizarea infiltrării este controlul social crescător asupra crimelor „gulerelor albe”, în care sunt implicați directori executivi ai corporațiilor, lideri politici și sindicali. Agresiunile „gulerelor albe” au fost relativ impenetrabile la metodele reactive de control social, deoarece acestea sunt în mod obișnuit activități consensuale ce nu produc victime în sensul tradițional al termenului. Când indivizii afectați nici nu sunt conștienți de victimizarea lor, ei nu pot raporta agresiunea oficialilor. Atât anonimitatea tranzacțiilor ilegale cât și performanțele noilor mijloace tehnice disponibile pentru a le observa măresc eficacitatea potențială a metodelor proactive de control social. Inconvenientul acestor strategii este că ele violează valorile tradiționale democratice de intimitate și libertate atât ale devianților cât și ale non-devianților. Totuși, inabilitatea societăților moderne democratice de a dezvolta strategii reactive eficiente poate conduce la folosirea preferențială a metodelor proactive, până acum asociate mai degrabă societăților totalitare.